

jedną z wersji prestiżowych fasad dwuwieżowych, jakie w Nadrenii wypracowali architekci epoki późnoromańskiej zupełnie niezależnie od tradycji rozwoju dwuwieżowych fasad katedralnych we Francji.

9. PODSUMOWANIE

Mimo że wzorem dla gotyckiego masywu zachodniego fary w Chełmnie okazały się wieże budowli romańskiej, trudno byłoby sądzić, że owa recepcja jest przejawem anachronicznej postawy inwestorów czy architekta. Wszak elewacje wież chełmińskich tylko w ogólnej dyspozycji nawiązują do nadreńskiego pierwowzoru. Język formalny jest całkowicie uwspółcześniony i odpowiada najwyższym możliwościom ówczesnej sztuki budowlanej w regionie. Oprócz realizacji chełmińskiej aktualność wzorców architektury romańskiej w początkowej fazie rozwoju architektury murowanej w Prusach poświadczają zresztą także inne budowle powstałe w pierwszej ćwierci XIV wieku. Przecież to właśnie z tradycji romańskiej wywodzi się sklepienie sześciokątne, którym u progu XIV stulecia nakryto prezbiterium kościoła parafialnego w Grudziądzu³⁴. Architektury anglo-normandzkiej oraz dość powszechnej praktyki budownictwa dojrzałego romanizmu różnych obszarów Europy sięga geneza pasaży poprowadzonego w grubości muru nawy głównej w kościele Św. Jakuba w Toruniu³⁵. Pokrewny toruńskiemu ganek o romańskim rodowodzie zrealizowano także w nieistniejącej już dziś centralnej kaplicy biskupów warmińskich na zamku w Braniewie. Budowla ta nawiązywała zresztą do wzorów architektury przedgotyckiej także pod wieloma innymi względami³⁶.

Zjawisko odwoływania się do tradycji budownictwa romańskiego u progu XIV wieku jest całkowicie zrozumiałe, zwłaszcza gdy w grę wchodzi peryferyjne krainy ówczesnego świata. W tym czasie gotyk dopiero torował sobie drogę w krajach Rzeszy, z wolna zastępując budowle romańskie. W okresie budowy masywu wieżowego w Chełmnie późno-staufijska architektura zurbanizowanej i wysoko rozwiniętej Nadrenii wciąż cieszyła się uznaniem szeregu inwestorów i dlatego też na obszarach północnoniemieckich stosunkowo często odwoływano się doń pośrednio lub bezpośrednio. Jako doskonały przykład ilustrujący ów proces może posłużyć wnętrze katedry w Havelbergu. W wyniku pożaru romańskiego kościoła około 1280 roku podjęto tam przebudowę świątyni w for-

³⁴ *AGP Kat.*, s. 92.

³⁵ T. Mroczko, *Architektura...*, s. 168-177.

³⁶ A. Soćko, *Kaplica św. Andrzeja na zamku w Braniewie*, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie”, nr 3, 2002, s. 345-372.